

EURÓPAI ADATVÉDELMI BIZTOS

Az európai adatvédelmi biztos összefoglalója az online manipulációról és személyes adatokról

(A vélemény teljes szövege angol, francia és német nyelven megtalálható az európai adatvédelmi biztos honlapján:
www.edps.europa.eu)

(2018/C 233/06)

A társadalom és a gazdaság digitalizálódása vegyes hatással van a döntéshozatalban való polgári szerepvállalásra és a demokratikus folyamatokban való polgári részvétel akadályaira.

A nagyméretű adatelemzési és mesterséges intelligencia rendszerek lehetővé tették az óriás méretű adathalmazok összegyűjtését, összevonását, kielemezését és határozatlan idejű tárolását. Az elmúlt két évtizedben jött létre a legtöbb webes alapú szolgáltatás domináns üzleti modellje, amely az emberek online nyomon követésére és a személyükkel, egészségükkel, kapcsolataikkal, illetve gondolataikkal és véleményükkel kapcsolatos adatok összegyűjtésére épít a digitális reklámbevételek teremtése céljából. Ezek a digitális piacok olyan vállalatok köré koncentrálódtak, amelyek az internet hatékony őrzőiként működnek és nagyobb inflációval korrigált piaci kapitalizációs értékeket képviselnek, mint a történelem során bármelyik vállalat.

Ez a digitális ökoszisztéma köti össze az embereket szerte a világon, a teljes népesség több, mint 50 %-a jelen van az interneten, azonban földrajzi, vagyoni és nemi értelemben nagyon egyenlőtlen módon. Az internetes eszköz és közösségi média lehetőségéhez kapcsolódó kezdeti optimizmust követően aggályok merültek fel az emberek manipulációjával kapcsolatban, egyrészt a gyakran bizalmas adatok folyamatos lehalászásához, másrészt pedig a bekategorizálásuk alapján számukra kínált online információk feletti kontrollhoz kapcsolódóan. Sok algoritmus-vezérelt szolgáltatásnál a víruszerű terjedés jelenti a fő értéket, olyan termékek és alkalmazások mellett, amelyeket a figyelem és függés maximalizálására terveztek. Az összekapcsolódás, legalábbis a jelenlegi modell szerint, megosztottsághoz vezetett.

Az ebből eredő vita a félrevezető, hamis vagy trágár információk („tartalom”) körül forgott, amelyekkel a politikai kommunikáció és a választások területén kívánják az embereket befolyásolni. Ez a jelenség az „álhír” vagy az „online félretájékoztatás” nevet kapta. A megoldások az átláthatósági intézkedésekre összpontosítanak az információforrás leplezésével, azonban egyúttal figyelmen kívül hagyják a káros magatartásból profitáló ökoszisztémában résztvevők elszámoltathatóságát. Mindeközben a piaci koncentráció és a platform dominancia felemelkedése új veszélyt jelent a médiapluralizmusra nézve. Az európai adatvédelmi biztos számára a digitális ökoszisztémában felmerült bizalmi válság a magánélet védelmének és a véleménynyilvánítás szabadságának kölcsönös függését mutatja. Az emberek számára elérhető privát helyek számának csökkenése a vállalatok és kormányok elkerülhetetlen felügyeletének köszönhetően dermesztő hatással van az emberek önkifejező képességére és hajlandóságára és a szabad kapcsolatteremtésre, ideértve a demokrácia egészségéhez alapvetőnek számító civil szférát is. Ez a vélemény ezért érinti, hogy a személyes információkat miként használják fel egyének és csoportok specifikus tartalommal történő célzására, számba veszi a veszélyben lévő alapjogokat és értékeket, valamint a kockázatok mérséklésére vonatkozó jogszabályokat.

Az európai adatvédelmi biztos évek óta az adatvédelmi hatóságok és egyéb szabályozók közötti szorosabb együttműködés mellett érvel a digitális társadalomban jelenlévő egyének jogainak és érdekeinek megóvása céljából, ezért indítottuk el 2017-ben a Digitális Elszámolóházat. Azon aggályok ismeretében, miszerint a politikai kampányok a meglévő jogszabályok kijátszása érdekében használják ki a digitális teret,⁽¹⁾ úgy hisszük, hogy itt az ideje, hogy ezt az együttműködést a választási és audiovizuális szabályozókra is kiterjesszük.

1. JELEN VÉLEMÉNY KIADÁSÁNAK OKA

i. Folyamatban lévő, heves nyilvános vita

Jelenleg is heves nyilvános vita zajlik arról, milyen hatással van ma a digitális információk hatalmas és összetett ökoszisztémája nem csak a piaci gazdaságra, hanem a politikai gazdaságra is, és arra is, hogy miként hat a politikai környezet a gazdaságra. A főbb platformok ezen ökoszisztéma központjában állnak és aránytalanul sokat profitálnak a digitális reklámozás növekedéséből, és a digitalizáció fejlődésével növelik relatív erejüket. Személyes adatokra van szükség az egyéneknek szánt üzenetek szegmentálásához, célzásához és személyre szabásához, de a legtöbb hirdető nincs tudatában, miként születnek ezek a döntések, a legtöbb egyén pedig nem tudja, miként használják fel ezeket. A rendszer érzékekre ható és vírusként terjedő tartalmat továbbít, és nem tesz általános különbséget a kereskedelmi vagy politikai

⁽¹⁾ Lásd például <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/election-2017-facebook-ads-marginal-seats-tories-labour-outdated-election-spending-rules-a7733131.html> [hozzáférés: 2018.3.18.].

hirdetők között. A szándékos félretájékoztatásnak („álhír”) a rendszerben való terjedését feltáró jelentések olyan félelmekhez vezettek, hogy a demokráciák integritása lehet veszélyben. A mesterséges intelligencia rendszerek – az a piac, amelyet koncentráció is jellemez – adatokkal működnek és – ellenőrzés hiányában – növelik a döntéshozatal elérhetetlenségét és elszámoltathatatlanágát ebben a környezetben.

ii. Az adatvédelmi jogszabály és a politikai kampányok jelentősége

A magánélethez és adatvédelemhez való alapvető jogok egyértelműen kulcsfontosságú tényezők e helyzet orvoslásában, amitől ezt a kérdést minden független adatvédelmi hatóság stratégiai prioritásként kezeli. A 2005. évi *A személyes adatok politikai kommunikáció céljából való felhasználására vonatkozó állásfoglalásukban* az adatvédelmi szabályozók világszerte megfogalmazták a személyes adatok nem kereskedelmi szereplők által történő megnövekedett feldolgozásához kapcsolódó fő adatvédelmi aggályokat. A dokumentum kifejezetten a „valós vagy vélt erkölcsi és politikai meggyőződésekhez vagy tevékenységekhez, illetve a szavazási tevékenységekhez kapcsolódó bizalmas adatok” feldolgozását és „különböző, jelenleg – sokszor pontatlanul vagy felszínes kapcsolat alapján – szimpatizánsnak, támogatónak, hívőnek vagy részes félnek minősített emberek tolatkodó profilalkotását” említi ⁽¹⁾. A nemzetközi állásfoglalás szükségessé tette, hogy az adatminimalizálásról, törvényes feldolgozásról, beleegyezésről, átláthatóságról, érintettek jogairól, célhoz kötöttségről és adatbiztonságról szóló adatvédelmi szabályokat szigorúbban hajtsák végre. Talán eljött az idő ennek megújítására is.

Az adatvédelemről és az elektronikus hírközlés titkosságáról szóló uniós jog az adatgyűjtésre, profilalkotásra és a mikrotargeting módszerre vonatkozik, és helyes végrehajtás esetén segít az egyének és csoportok manipulálására irányuló kísérletekből származó sérelmek minimalizálásában. Az Európai Unióban szavazati adatokat feldolgozó politikai pártokra az általános adatvédelmi rendelet (GDPR) vonatkozik. Az általános adatvédelmi rendelet a politikai véleményre vonatkozó személyes adatokat az adatok különleges kategóriájaként határozza meg. Az ilyen adatok feldolgozása általában tilos, kivéve, ha az egyik, alább felsorolt kivétel van érvényben. A politikai kampány időszakában a következő két kivétel különösen fontos és teljes idézést igényel:

- „d) az adatkezelés valamely politikai, világnézeti, vallási vagy szakszervezeti célú alapítvány, egyesület vagy bármely más nonprofit szervezet megfelelő garanciák mellett végzett jogszerű tevékenysége keretében történik, azzal a feltétellel, hogy az adatkezelés kizárólag az ilyen szerv jelenlegi vagy volt tagjaira, vagy olyan személyekre vonatkozik, akik a szervezettel rendszeres kapcsolatban állnak a szervezet céljaihoz kapcsolódóan, és hogy a személyes adatokat az érintettek hozzájárulása nélkül nem teszik hozzáférhetővé a szervezeten kívüli személyek számára;
- e) az adatkezelés olyan személyes adatokra vonatkozik, amelyeket az érintett kifejezetten nyilvánosságra hozott; [...].
- g) az adatkezelés jelentős közérdek miatt szükséges, uniós jog vagy tagállami jog alapján, amely arányos az elérni kívánt céllal, tiszteletben tartja a személyes adatok védelméhez való jog lényeges tartalmát, és az érintett alapvető jogainak és érdekeinek biztosítására megfelelő és konkrét intézkedéseket ír elő.”

Az 56. preambulumbekzdés egyértelműsíti a 9(2)(g) bekezdést: „Ha választással kapcsolatos tevékenységek során valamely tagállamban a demokratikus rendszer működése megkívánja, hogy a politikai pártok személyes adatokat gyűjtsenek az emberek politikai véleményéről, akkor az ilyen adatok kezelése közérdekből megengedhető, feltéve, hogy megfelelő garanciák vannak érvényben”.

Számos adatvédelmi hatóság dolgozott ki szabályokat vagy iránymutatásokat a politikai célú adatfeldolgozásra vonatkozóan:

- 2014 márciusában az olasz adatvédelmi hatóság elfogadta a személyes adatoknak a politikai pártok által történő feldolgozásának szabályait. A szabályok kiemelték az interneten, például közösségi hálózatokon vagy fórumokon nyilvánosságra hozott személyes adatok politikai kommunikáció céljából történő felhasználásának általános tilalmát, amennyiben ezeket az adatokat más célból gyűjtötték ⁽²⁾.
- 2016 novemberében a francia adatvédelmi bizottság (CNIL) további iránymutatásokkal egészítette ki a 2012. évi politikai kommunikációról szóló ajánlásait, a közösségi hálózatokon található személyes adatok feldolgozására vonatkozó szabályok meghatározása mellett. Különösen, a CNIL hangsúlyozta, hogy a szavazók személyes adatainak összegyűjtése a profilalkotás és a közösségi hálózatokon való kiválasztásuk céljából csak akkor lehet törvényes, ha az adatfeldolgozás jogalapja szerint beleegyezésen alapul ⁽³⁾.

⁽¹⁾ Az állásfoglalás elérhető az alábbi oldalon: <https://icdppc.org/wp-content/uploads/2015/02/Resolution-on-Use-of-Personal-Data-for-Political-Communication.pdf> [hozzáférés: 2018.3.18.].

⁽²⁾ <http://www.garantepivacy.it/web/guest/home/docweb/-/docweb-display/docweb/3013267> "Provvedimento in materia di trattamento di dati presso i partiti politici e di esonero dall'informativa per fini di propaganda elettorale"; Az olasz adatvédelmi hatóság hivatalos lapjában közzétéve 2014.3.26-án [dokumentumszám: 3013267].

⁽³⁾ <https://www.cnil.fr/fr/communication-politique-queles-sont-les-regles-pour-lutilisation-des-donnees-issues-des-reseaux> „Communication politique: quelles sont les règles pour l'utilisation des données issues des réseaux sociaux?” A Commission Nationale de l'informatique et des libertés (francia információs és szabadság bizottság) által közzétéve 2016.11.8-án.

- 2017 áprilisában az Egyesült Királyság adatvédelmi biztosának hivatala (ICO) kiadta a *Politikai kampányra vonatkozó iránymutatás* frissített változatát, amely a politikai kampány során végzett adatelemzések használatával kapcsolatban is tartalmaz iránymutatásokat. Az ICO kifejtette, hogy amikor egy politikai szervezet elemzés elvégzésével bíz meg egy külső vállalatot, a vállalat lesz valószínűleg az adatfeldolgozó, a szervezet pedig az adatkezelő. A kezelő-feldolgozó kapcsolatát szabályozó adatvédelmi törvény különleges rendelkezéseit figyelembe kell venni a törvényes feldolgozás érdekében ⁽¹⁾.

A nemzeti adatvédelmi hatóságok iránymutatásai az adatvédelmi és magánjogi rendelkezések további hiteles értelmezését biztosíthatják, amelyek figyelembe veszik a nemzeti politikai rendszerek felépítésében fennálló különbségeket ⁽²⁾.

iii. Az európai adatvédelmi biztos e véleményének célja

Az európai adatvédelmi biztos a víziója szerint segíteni kíván az EU-nak, hogy jó példával járjon elől a digitális korban az adatvédelemről és magánéletről folytatott globális párbeszéd terén, a több tudományágat átfogó, óriás méretű adathalmaz által okozott kihívások politikai megoldásainak felderítésével és a személyes adatok feldolgozására vonatkozó etikai dimenzió kifejlesztésével ⁽³⁾. Felhívást tettünk arra, hogy az érintettek „egyéni és ne csupán fogyasztóként vagy felhasználóként” kezeljék és kiemeltük a prediktív profilalkotás és az algoritmus által meghatározott személyre szabás hatásai körül felmerülő etikai kérdéseket ⁽⁴⁾. Felhívást tettünk a digitális társadalom felelős és fenntartható fejlesztésére a személyes adatok magán személyek által történő kezelése, a adatvédelem-tudatos tervezés és elszámoltathatóság, valamint az egységes végrehajtás alapján ⁽⁵⁾. Az európai adatvédelmi biztos etikai tanácsadói csoportja a 2018. januári jelentésében megjegyezte, hogy „a választási korteskedés mikrotargetingje megváltoztatja a nyilvános beszéd szabályait csökkentve a vitának adott teret és a gondolatcserét”, amely „sürgősen megköveteli a politikai kampányhoz és döntéshozatalhoz kapcsolódó adatok felhasználásáról szóló demokratikus vitát” ⁽⁶⁾.

Az emberek és a politika manipulálásához használt információk és személyes adatok kérdése természetesen túlmutat az adatvédelemhez való jogon. A személyre szabott, mikro szinten célzott online környezet „szűrőburkokat” hoz létre, ahol az emberek nagyjából azonos információkkal és kevesebb véleménnyel találkozhatnak, ami megnövekedett politikai és ideológiai polarizációhoz vezet. ⁽⁷⁾ Továbbá megnöveli a hamis történetek és összeesküvés-elméletek áthatóképességét és meggyőzőképességét ⁽⁸⁾. A kutatás szerint az emberek idővonalának vagy keresési eredményeinek manipulációjával befolyásolni lehet a választói magatartásukat ⁽⁹⁾.

Az európai adatvédelmi biztos abban kíván segíteni, hogy – az általános adatvédelmi rendelet szavaival élve – a személyes adatok feldolgozása az emberiséget szolgálja és ne fordítva ⁽¹⁰⁾. A technológiai fejlődést nem szabad hátráltatni,

⁽¹⁾ https://ico.org.uk/media/for-organisations/documents/1589/promotion_of_a_political_party.pdf Adatvédelmi biztos hivatala „Politikai kampányra vonatkozó iránymutatás” [20170426].

⁽²⁾ Az általános adatvédelmi rendelet 57. cikk (1) bekezdésének (d) pontja szerint a felügyeleti hatóság a saját területén ellátja a következő feladatokat: [...] felhívja az adatkezelőket és az adatfeldolgozókat figyelmét az e rendelet szerinti kötelezettségeikre.

⁽³⁾ Lásd a „Példamutatással az élen” című részt: Az európai adatvédelmi biztos stratégiája a 2015–2019 közötti időszakra, 17. o. Az „óriás méretű adathalmazok” meglátásunk szerint „arra a gyakorlatra utalnak, amikor a döntéshozatal megkönnyítése érdekében számos eltérő forrásból származó, nagy adattömeget összekapcsolnak és azokat elemzik, gyakran öntanító algoritmusok alkalmazásával”. Az óriás méretű adathalmazok egyik legnagyobb értéke a vállalatok és a kormányok számára az emberi viselkedés csoportos és egyéni nyomon követéséből fakad, ahol az előrejelzési potenciál értéket képvisel; európai adatvédelmi biztos 2015/4 sz. véleménye, Egy új digitális etika felé: Adatok, méltóság és technológia, 2015.9.11., 6. o.

⁽⁴⁾ A profilok, melyek az egyes emberek viselkedését jelzik előre, a stigmatizáció, a létező sztereotípiák erősítésének, a társadalmi és kulturális szegregáció és kirekesztésnek a kockázatát hordozzák magukban, miközben az ilyen „kollektív intelligencia” eltérítheti az egyéni döntéshozatalt és az esélyegyenlőséget. Az ilyen „szűrőburkok” vagy „személyes visszhangszobák” eredménye az lehet, hogy elnyomják magát a kreativitást, az innovációt és az önkifejezést és a társas érintkezés szabadságát, melyek lehetővé tették a digitális technológiák felvirágzását; európai adatvédelmi biztos 2015/4 sz. véleménye, 13. o. (referencia kihagyva).

⁽⁵⁾ Az európai adatvédelmi biztos 2015/7 sz. véleménye, Válasz az óriás méretű adathalmazok jelentette kihívásokra, 9. o.

⁽⁶⁾ Az európai adatvédelmi biztos etikai tanácsadói csoportjának jelentése, 2018. január, 28. o.

⁽⁷⁾ Lásd például *The Economist, How the World Was Trolled* (2017. november 4–10.), 425. kötet, 9065. sz., 21–24. o.

⁽⁸⁾ Allcott H. és Gentzkow M., *Social MEDIA and Fake News in the 2016 Election* (2017 tavasz). Stanford University, *Journal of Economic Perspectives*, 31. kötet, 2. sz., 211–236. o. <https://web.stanford.edu/~gentzkow/research/fakenews.pdf>, 219. o.

⁽⁹⁾ Az egyik kísérletben közösségi platform felhasználóknak mondták, hogy a barátaik miként szavaztak, amelynek következtében a népesség statisztikailag jelentős része (a választókorú lakosság 0,14%-a vagy csaknem 340 ezer szavazó) szavazott az időközi kongresszusi választásokon 2010-ben; (Allcott H. and Gentzkow M., *Social MEDIA and Fake News in the 2016 Election* (2017 tavasz), Stanford University, *Journal of Economic Perspectives*, 31. kötet, 2. sz., 211–236. o., 219. o.). Egy másik tanulmányban a kutatók azt állították, hogy a Google keresési eredményeiben fellelhető különbségek a bizonytalan szavazók szavazati preferenciáit tudta 20%-kal megváltoztatni; Zuiderveen Borgesius, F. & Trilling, D. & Möller, J. & Bodó, B. & de Vreese, C. & Helberger, N. (2016). Aggódunk kellene a szűrőburkok miatt? Internettel kapcsolatos politika felülvizsgálata, 5(1). DOI: 10.14763/2016.1.401, 9. o.

⁽¹⁰⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendeletének 4. preambulumbekzdése a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről, a továbbiakban: általános adatvédelmi rendelet.

inkább értékeinknek megfelelően kell irányítani. Az alapvető jogok tiszteletben tartása, ideértve az adatvédelemhez való jogot, elengedhetetlen ahhoz, hogy a választások tisztességét biztosítani lehessen, főként a 2019-es európai parlamenti választások felé közeledve ⁽¹⁾. Ez a vélemény a legújabb az európai adatvédelmi biztos széles körű szerepvállalásai közül, melyek témája, hogy miként kellene az adatvédelmet alkalmazni a legsürgetőbb közérdeket érintő aggályok kezelése érdekében. Az európai adatvédelmi biztos óriás méretű adathalmazról és digitális etikáról szóló korábbi munkájára és a versenyképes és tisztességes piacok szabályozásának koordinálására irányuló igényre épül ⁽²⁾. A vélemény először összegzi azt a folyamatot, melynek során a személyes adatok táplálják és meghatározzák a digitális nyomon követés, mikrotargeting és manipuláció uralkodó ciklusát. Ezután áttekinti a digitális információs ökoszisztémában jelenlévő különböző szereplők feladatköreit. A vélemény figyelembe veszi a veszélyben forgó alapvető jogokat, a vonatkozó adatvédelmi elveket és más lényeges jogi kötelezettségeket. Végül arra következtet, hogy az online manipuláció valószínűleg csak rosszabbodik, hogy egyetlen szabályozói megközelítés nem lesz elegendő önmagában, és hogy ezért a szabályozóknak sürgősen együtt kell működniük, hogy ne csak a helyi visszaélések, hanem a túlzott piaci koncentráció által okozott szerkezeti torzulások is megszűnjenek.

7. KÖVETKEZTETÉS

Az online manipuláció kockázatot jelent a társadalomra, mivel a szűrőburkok és a fallal leválasztott közösségek miatt az emberek nehezebben értik meg egymást és osztják meg egymással tapasztalataikat. A „társadalom szövetének” gyengülése alááshatja a demokráciát, illetve több más alapvető jogot és szabadságot. Az online manipuláció az átláthatatlanság és az elszámoltathatóság hiányának tünete a digitális ökoszisztémában. A probléma valós és sürgető, valószínűleg csak rosszabbodik, ahogy egyre több ember és dolog csatlakozik az internethez és a mesterséges intelligencia rendszerek szerepe is nő. A probléma gyökere részben a személyes adatok felelőtlen, jogtalan, illetve etikátlan felhasználásában rejlik. Átláthatóság szükséges, de nem elegendő. A tartalomkezelés szükséges, de nem engedhető meg, hogy szemben menjen az alapvető jogokkal. Ezért a megoldás egyik része a meglévő előírások, főként az általános adatvédelmi rendelet szigorú betartatása egyéb, választásokra és médiapluralizációra vonatkozó normákkal együtt.

A vita előmozdításaként 2019 tavaszán az európai adatvédelmi biztos egy munkaértekezletet hív össze, ahol az adatvédelmi jog, a választójog és az audiovizuális jog területén dolgozó nemzeti szabályozók tovább vizsgálhatják ezeket a kapcsolatokat, megvitathatják a kihívásokat és meghatározhatják a közös intézkedések lehetőségeit a közelgő európai parlamenti választások figyelembevételével.

Jelen vélemény azzal érvel, hogy a piacon jelenlévő technológia és követett magatartás kárt okoz a szerkezeti egyensúlyhiányok és torzulások miatt. Felszólítottunk az ösztönzők kiigazítására az innováció érdekében. A technológiai óriások és -újítók mostanáig hasznot húztak a viszonylag szabályozatlan környezetben való működésükből. A hagyományos iparágak és a területi joghatóság, a szuverenitás és a társadalmi normák – ideértve a demokrácia alapfogalmait – is érintettek. Ezek az értékek a vélemények sokszínűségén és a felek közötti egyensúlyon alapulnak. Önállóan egyetlen szereplő vagy szektor sem tudja kezelni ezt a problémát. Az adatvédelem a megoldás egyik részét, és talán a vártnál nagyobb részét jelenti. Nem elég kizárólag a végül felelősségre nem vonható kereskedelmi szereplők jóindulatára hagyatkozni. Most kell közbelépni a digitalizáció előnyeinek tisztességebb terjesztésének érdekében.

Kelt Brüsszelben, 2018. március 19.

Giovanni BUTTARELLI
európai adatvédelmi biztos

⁽¹⁾ Ahogyan azt az Emberi Jogok Európai Bírósága az Orlovskaya Iskra kontra Oroszország ügyben kimondta, „a szabad választások és a szabad véleménynyilvánítás, különösen a politikai vita szabadsága, együttesen alkotják a demokratikus rendszer alapkövét. A két jog egymással összefügg és együttműködik, hogy egymást erősítse: például a szabad véleménynyilvánítás az egyike annak a »feltételnek«, amely az »emberek véleményének szabad kinyilvánítását biztosítja a jogalkotás kiválasztásában«. Ezért különösen fontos a választást megelőző időszakban, hogy minden típusú vélemény és információ szabadon áramolhasson. A választási viták területén a jelöltek szó-lásszabadságának akadálytalan gyakorlása különös jelentőséggel bír” (a szöveg nem tartalmazza a referenciákat), 110. bek. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171525>.

⁽²⁾ 2014 – előzetes vélemény az adatvédelemről és versenyképességről az óriás méretű adathalmazok korában; 2015 – 2015/4 sz. vélemény, Egy új digitális etika felé. Adatok, méltóság és technológia; 2015 – 2015/7 sz. vélemény, Válasz az óriás méretű adathalmazok jelentette kihívásokra: Átláthatóságra, felhasználói ellenőrzésre, valamint beépített és alapértelmezett adatvédelemre van szükség; 2016 – 2016/8 sz. vélemény, Hatékony jogérvényesítés a digitális társadalomban és gazdaságban.